

На основу члана 45. став 1. Закона о Влади („Службени гласник РС”, бр.55/05, 71/05–исправка, 101/07 и 65/08),

Влада доноси

НАЦИОНАЛНУ СТРАТЕГИЈУ ЗА РЕШАВАЊЕ ПИТАЊА ИЗБЕГЛИЦА И ИНТЕРНО РАСЕЉЕНИХ ЛИЦА ЗА ПЕРИОД ОД 2011. ДО 2014. ГОДИНЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Влада је усвајањем Националне стратегије за решавање питања избеглих и интерно расељених лица (Закључак Владе 05 Број: 02-7778/2002-01 од 30. маја 2002. године), потврдила решеност и политичку вољу да заједно са осталим државним органима, на целовит и транспарентан начин, свим избеглим и интерно расељеним лицима понуди помоћ и конкретна решења како би могли да самостално донесу одлуку о својој будућности.

Од доношења Националне стратегије из 2002. године, проблеми лица која су морала да напусте своје домове током сукоба на простору бивше Југославије још увек нису решени. Република Србија и даље пружа подршку и помоћ за 86.154 избеглице, од којих су 64.615 из Републике Хрватске, а 21.458 из Босне и Херцеговине. УНХЦР је 2008. године Републику Србију уврстио међу пет земаља у свету са дуготрајном избегличком ситуацијом чије решавање захтева заједничку акцију и сарадњу земаља у региону.

Смањење броја избеглица углавном је резултат њихове интеграције у Републици Србији. Од 537.937 избеглица и 79.791 ратом угрожених лица, регистриваних на попису из 1996. године, више од 250.000 лица стекло је држављанство Републике Србије што представља највећи процес интеграције избеглица у савременој Европи. Иако је број лица са признатим статусом избеглице знатно смањен, и даље је за око 300.000 лица која су била у статусу избеглице у Републици Србији и даље је потребно обезбедити подршку у процесу њихове интеграције.

У току сукоба 1999. године и након уласка КФОР-а више од 230.000 грађана Републике Србије напустило је своја пребивалишта у АП Косово и Метохија. Данас је на територији АП Косово и Метохија расељено више од 20.000 лица, а на другим подручјима Републике Србије борави 210.146 интерно расељених лица.

Ради прихвата и збрињавања интерно расељених лица и обезбеђивања адекватних животних услова, у складу са постојећим економским могућностима, Република Србија је предузела обимне мере и активности. Ипак, већина од овог броја лица остала је расељена, а многим је и даље потребна подршка. Проблеми у вези са безбедношћу, као и немогућност приступа припадајућим правима, умањују изгледе повратка.

У односу на 2002. годину, промењене су демографске карактеристике, животни услови и перспектива преосталих избеглих и интерно расељених лица,

што утиче на промену опција за решавање још увек отворених питања.

Наступиле су и одређене структурне промене на националном и међународном нивоу које утичу и на положај избеглица и интерно расељених. Стога, овом стратегијом, у односу на раније донету Националну стратегију за решавање питања избеглих и интерно расељених лица из 2002. године, утврђују се нови циљеви и задаци, разрађују мере и активности које ће предузети Влада и други надлежни државни органи, у складу са садашњим условима, потребама и реалним могућностима.

II. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

Национална стратегија за решавање питања избеглица и интерно расељених лица за период од 2011. до 2014. године односи се на две циљне групе:

1) избеглице чији је статус дефинисан у складу са Законом о избеглицама („Службени гласник РС” бр. 18/92, 45/02 –СУС и 30/10) и

2) интерно расељена лица са територије АП Косово и Метохија која бораве у Републици Србији ван територије АП Косово и Метохија

Ова стратегија је, у односу на избеглице, утврдила два основна, паралелна правца деловања, којима се омогућава да избеглице слободно изаберу за њих најповољније трајно решење – повратак или интеграцију.

Када је реч о више од 210.000 расељених лица из АП Косово и Метохија основно стратешко опредељење Републике Србије је да свакоме пружи пуну подршку за одржив повратак у АП Косово и Метохија. Као реална чињеница, међутим, прихвата се и дуготрајност расељеништва и потреба да се пронађу одговарајућа решења за побољшање животних услова у расељеништву, што представља други правац стратешког деловања.

Остваривање и приступ правима у месту порекла и месту расељеништва је предуслов за слободан избор трајног решења проблема избеглица и интерно расељених лица и услов одрживости тих решења.

Процес повратка је у директној зависности од стварања услова у земљи порекла или месту порекла за повратак избеглица и интерно расељених лица. Реч је, пре свега, о безбедности и правној сигурности потенцијалних повратника, о стварању ефикасних механизма реституције имовинских и других припадајућих права и подршци економском осамостаљивању.

Процес интеграције и побољшавања животних услова избеглица и интерно расељених лица односи се на решавање питања становања и запослења, као и на унапређење њиховог имовинског и правног статуса. Овом стратегијом, као основни циљ предвиђено је пружање подршке овим лицима за самосталан и у односу на остале грађане, економски и социјално равноправан живот.

1. Правни оквир

1.1. Међународно правни оквир

Република Србија потписница је свих основних међународних докумената из ове области, између осталог, и **Конвенције о статусу избеглица са завршним актом Конференције опуномоћеника Уједињених нација о статусу избеглица** („Службени лист ФНРЈ–Међународни уговори”, број 7/60) и **Протокола о статусу избеглица** („Службени лист СФРЈ–Међународни уговори и други

споразуми”, број 15/67) којима се дефинишу појам избеглице, правни положај, приступ правима и друга питања од значаја за положај избеглица.

Република Србија потврдила је следеће међународне уговоре: **Међународни пакт о грађанским и политичким правима** („Службени лист СРЈ–Међународни уговори”, број 4/01), **Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима** („Службени лист СРЈ–Међународни уговори”, број 7/71), **Конвенција о правном положају лица без држављанства** („Службени лист ФНРЈ – Међународни уговори”, број 9/59), **Међународна конвенција о укидању свих облика расне дискриминације** („Службени лист СФРЈ–Међународни уговори”, број 6/67) и **Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена** („Службени лист СФРЈ–Међународни уговори”, број 11/81).

Иако документ „**Водећи принципи Уједињених нација о интерном расељењу**” (1998. година) не ствара обавезу његове примене, он представља документ који Република Србија следи како би се интерно расељеним лицима обезбедио прокламовани степен заштите и остварење људских права.

У вези са повратком избеглих и интерно расељених лица, релевантна је **Резолуција Савета безбедности Уједињених нација број 1120 из 1997. године**, којом је потврђено право свих избеглица и расељених лица пореклом са простора бивше Југославије на повратак у њихове домове.

Резолуција Савета безбедности Уједињених нација број 1244 из 1999. године, потврђује приврженост свих држава чланица суверенитету и територијалном интегритету Републике Србије како је предвиђено у Хелсиншком завршном документу и Додатку број 2, а у тачки 13. подстиче све државе чланице и међународне организације да дају допринос економској и социјалној обнови као и безбедном повратку расељених лица на простор АП Косово и Метохија.

Резолуција Савета безбедности Уједињених нација број 2004/2 о стамбеном смештају и поврату имовине избеглицама и расељеним лицима и Начела Економског и социјалног савета УН о стамбеном смештају и поврату имовине избеглицама и расељеним особама (позната као Пињеирова начела) из 2005. године, наводе да је право свих избеглица и расељених лица да се слободно врате у своје државе и да им се врати стамбени простор и имовина одузета током раздобља расељења или да буду обештећени за имовину која им не може бити враћена. Такође, у наведеним начелима изричито се спомиње потреба за осигурањем признавања права власника, купаца станова и носилаца станарских права на становима у друштвеном власништву.

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода („Службени лист СЦГ–Међународни уговори”, бр. 9/03, 5/05 и „Службени гласник РС–Међународни уговори”, број 12/10), представља једну од најважнијих конвенција која се примењује у области људских права и основних слобода. Могућност обраћања Европском суду за људска права, установљена овом конвенцијом, за избеглице и интерно расељена лица представља важну институционалну гаранцију у заштити њихових људских права.

Резолуција Парламентарне скупштине Савета Европе број 1708, усвојена у јануару 2010. године утврђује стандарде у решавању имовинских питања избеглих и расељених лица.

Поред обавезујућих и водећих општих међународних стандарда у заштити избеглиштва и интерног расељења, стратешки оквир ЕУ додатно потенцира

потребу ефективног решавања питања избегле и расељене популације у оквиру постизања временски прецизно дефинисаних циљева за придруживање Републике Србије Европској Унији.

Одлука Савета Европске уније број 2008/213/ЕК од 18. фебруара 2008. године, о принципима, приоритетима и условима садржаним у Европском партнерству (ЕП) са Републиком Србијом укључујући Косово како је дефинисано у Резолуцији број 1244 СБ УН од 10. јуна 1999. године, у делу Анекса 2 о регионалним питањима и међународним обавезама Републике Србије, предвиђа, између осталог, „обезбеђење права на реалан избор између одрживог повратка и интеграције” (краткорочни циљ) и „омогућавање интеграције избеглица које одлуче да се не врате ” (средњорочни циљ).

Споразум о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица, с једне стране, и Републике Србије са друге стране („Службени гласник РС”, број 83/08), у преамбули потврђује „право на повратак свим избеглицама и интерно расељеним лицима, право на заштиту њихове имовине и друга сродна људска права”.

Општи оквирни споразум за мир у Босни и Херцеговини („Службени лист СРЈ–Међународни уговори”, број 12/02), садржи укупно 11 анекса од којих се Анекс VII односи на Споразум о избеглицама и расељеним лицима. Наведеним мировним споразумом утврђено је да све избеглице и расељена лица имају право на враћање имовине која им је одузета током сукоба од 1991. године и прописана је обавеза да се одмах укину закони и административна пракса с дискриминативним намерама и ефектима.

Прилог Г Споразума о питањима сукцесије („Службени лист СРЈ–Међународни уговори”, број 6/02) регулише област признавања, заштите и приступа приватној имовини и стеченим правима грађана и других правних лица бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије. Значај Прилога Г Споразума је у томе, што гарантује да ће права на покретну и непокретну имовину која се налази на територији државе сукцесора и на коју су грађани или друга правна лица имали право на дан 31. децембра 1990. године бити призната, заштићена и враћена од стране те државе у складу са утврђеним стандардима, нормама међународног права, и то независно од националности, држављанства, боравишта или пребивалишта таквих лица. Члан 6. Прилога Г Споразума предвиђа да ће се домаће законодавство сваке од држава сукцесора које се односи на „станарско право” примењивати једнако на лица која су била држављани Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и која су имала таква права, без дискриминације.

У оквиру регионалног процеса који су иницирали Европска комисија, Организација за безбедност и сарадњу (ОЕБС), Високи комесаријат УН за избеглице, Србија и Црна Гора, Босна и Херцеговина и Република Хрватска, 31. јануара 2005. године одржана је регионална министарска конференција о решавању избегличко-расељеничких питања на којој је усвојена **Декларација Регионалне министарске конференције о решавању избегличко-расељеничких питања** (Сарајевска декларација). Декларацијом се потврђује да све избеглице имају пуно и неотуђиво право на појединачне одлуке о земљи сталног боравка и приступ припадајућим правима и изражава се одлучност за предузимање свих нужних државних и административних мера како би се омогућило остварење тих појединачних одлука и осигурало праведно решење питања избеглица.

Упркос значајним уложеним напорима, до решења се није дошло због

различитих ставова земаља потписница о начину решавању отворених питања, који би водио затварању избегличког питања у региону.

Регионална сарадња поново је успостављена одржавањем министарске конференције 25. марта 2010. године у Београду, под називом „Трајна решења за проблеме избеглица - сарадња држава у региону”. Министри спољних послова Републике Србије, Републике Хрватске, Босне и Херцеговине и Црне Горе, у заједничкој изјави сложили су се о потреби даље сарадње земаља у региону у процесу решавања проблема избеглица, подржали су принципе садржане у Сарајевској декларацији и слободу избеглица да изаберу повратак или интеграцију, као и важност приступа припадајућим правима. У оквиру договорене сарадње наставиће се и консултације са међународном заједницом у циљу организовања међународне донаторске конференције на којој би се разматрало оснивање мултидонаторског фонда, ради помоћи у процесу повратка или интеграције избеглица и интерно расељених лица, затварања колективних центара и помоћи најугроженијима.

Подршку процесу пружиле су међународне организације ЕУ, УНХЦР, ОСЦЕ и СЕ кроз заједнички документ у коме су нагласили важност решавања отворених питања (станарска права, обнова, конвалидација радног стажа) ради постизања трајних решења.

Споразумом између Савета министара Србије и Црне Горе и Већа министара Босне и Херцеговине о повратку избеглих лица из Србије и Црне Горе и Босне и Херцеговине, са протоколом („Службени лист СЦГ–Међународни уговори”, број 6/04) уговорне стране су преузеле обавезе да помогну добровољан, организован и међусобно усаглашен повратак избеглих лица која бораве на територији ових двеју држава.

Уговор о двојном држављанству између Савезне Републике Југославије и Босне и Херцеговине („Службени лист СРЈ - Међународни уговори”, број 2/03), олакшао је положај избеглица у процесу интеграције, омогућавањем двојног држављанства.

Споразумом о нормализацији односа између Савезне Републике Југославије и Републике Хрватске („Службени лист СРЈ–Међународни уговори”, број 5/96), као и Протоколом о процедури организованог повратка у вези са овим споразумом, уговорне стране преузеле су обавезу да помогну добровољан и организован повратак у Републику Хрватску.

Споразум између Савезне Републике Југославије и Републике Хрватске о социјалном осигурању („Службени лист СРЈ – Међународни уговори”, број 1/01), као и **Споразум између Савезне Републике Југославије и Босне и Херцеговине о социјалном осигурању („Службени лист СРЈ–Међународни уговори”, број 7/03)** регулишу питања у вези са остваривањем права из социјалног осигурања, нарочито права из пензијског осигурања избеглица које су се одлучиле за интеграцију у Републици Србији.

1.2. Национални правни оквир

Национални план за интеграцију Републике Србије у Европску унију (Закључак Владе број 05-021-8524/09 од 24. децембра 2009. године, **Стратегија за смањење сиромаштва (2003) и Стратегија за управљање миграцијама („Службени гласник РС”, број 59/09)** као кључни међусекторски документи, сагледавају проблеме са којима се суочавају избегла и интерно расељена лица, и дају одговарајуће смернице за развој секторских стратегија које треба да реше

њихове проблеме. Проблемима избеглих и интерно расељених лица бави се и **Национална стратегија одрживог развоја** („Службени гласник РС”, број 57/08)

Национална стратегија за решавање питања избеглих и интерно расељених лица (2002. година), потврдила је чврсту решеност и политичку вољу Владе да заједно са осталим државним органима на целовит и транспарентан начин, свим избеглим и интерно расељеним лицима понуди помоћ и конкретна решења да би могли самостално и на најбољи начин да донесу одлуку о својој будућности. После девет година, постоји потреба за њеном изменом у циљу прилагођавања предвиђених мера новонасталој ситуацији и потребама.

Стратегија дугорочног економског развоја српске заједнице на Косову и Метохији („Службени гласник РС”, број 21/07) припремљена је са циљем побољшања животног стандарда српског становништва на тим просторима. Од изузетне важности за повратак интерно расељених лица је и **Стратегија одрживог опстанка и повратка на Косово и Метохију** („Службени гласник РС”, број 32/10).

Стратегија за унапређивање положаја Рома у Републици Србији („Службени гласник РС”, број 27/09) поставља основе за унапређивање положаја Рома у Републици Србији и смањење разлике између ромске популације и осталог становништва. Овим документом ствара се основа за идентификовање и примену мера афирмативне акције, пре свега у областима образовања, здравља, запошљавања и становања. Посебан акценат стратегија ставља на Роме интерно расељена лица.

Национална стратегија запошљавања 2005-2010 (Закључак Владе 05 Број:11-2291/2005 од 14. априла 2005. године) и **Национални акциони план запошљавања за 2010. годину** представљају основне стратешке документе који се односе на запошљавање у Републици Србији. Акционим планом запошљавања предвиђене су посебне мере за подстицање запошљавања избеглих и расељених лица и то кроз: формирање одговарајуће базе података о незапосленим избеглим и расељеним лицима, доделу субвенција послодавцима за ново запошљавање избеглих и интерно расељених лица, укључивање избеглих и интерно расељених лица у јавне радове.

Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности (Закључак Владе 05 Број:110-488/2009 од 13. фебруара 2009. године) утврђује да у односу на општу популацију, постоји значајан проценат разлике у незапослености жена избеглица и интерно расељених лица. Стога, потребно је припремити и посебне програме намењене овим категоријама жена и ојачати програме и планове које се односе на ове групе, посебно у локалним срединама.

Стратегија развоја социјалне заштите („Службени гласник РС” број 108/05), **Национална стратегија за младе** („Службени гласник РС”, број 55/08) и **Национална стратегија о старењу** („Службени гласник РС”, број 76/06) су секторске стратегије чије спровођење предвиђа поједине мере које могу позитивно утицати и на решавање појединих питања избеглих и интерно расељених лица.

Закон о избеглицама („Службени гласник РС” бр. 18/92, 45/02 – СУС и 30/10) уређује статус, положај и права избеглица са подручја република бивше

СФРЈ у Републици Србији. На основу овог закона, избеглицама је обезбеђен прихват, привремени смештај и помоћ у исхрани, одговарајућа здравствена заштита и одређена права из социјалне заштите, као и подршка у процесима повратка и интеграције кроз подршку у решавању стамбених потреба. Лица у статусу избеглице имају право на запошљавање и школовање, у складу са законом.

Закон о држављанству Републике Србије („Службени гласник РС”, бр. 135/04 и 90/07) предвиђа решења која подразумевају лакше и брже стицање српског држављанства. Процедура је нарочито поједностављена и олакшана за избеглице из бивших република Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (члан 23).

Закон о матичним књигама („Службени гласник РС”, број 20/09) на целовит начин уређује област матичних књига и обезбеђује њихову једнообразност и аутентичност, у складу са важећим европским стандардима и принципима садржаним у обавезујућим међународним актима. Овим законом се уређује упис чињенице рођења, закључења брака и смрти у матичне књиге и то како оних чињеница које су настале на територији Републике Србије, тако и оних које су настале у иностранству, а односе се на држављане Републике Србије. Закон садржи низ новина које обезбеђују значајан напредак у задовољењу права грађана, уз истовремено обезбеђење општег интереса, с обзиром да су матичне књиге предуслов свих других службених евиденција. Посебно унапређење у односу на претходно важеће прописе је начин на који је уређено питање уписа чињенице рођења у матичну књигу рођених, с обзиром да се омогућава упис ове чињенице без обзира да ли се ради о детету чији су родитељи познати, детету чији су родитељи непознати, детету без родитељског старања или усвојеном детету. Закон прописује вођење другог примерка матичних књига искључиво применом електронских средстава за обраду и складиштење података, као и успостављање информационог система – превођењем матичних књига у електронски облик, чиме су створени предуслови за издавање извода из матичних књига без обзира код ког органа се то захтева, што ће са аспекта остваривања права избеглица и интерно расељених лица значајно олакшати остваривање права у овој области.

Закон о личној карти („Службени гласник РС”, број 62/06), **Закон о путним исправама** („Службени гласник РС”, бр. 90/07, 116/08, 104/09 и 76/10) и **Закон о пребивалишту и боравишту грађана** („Службени гласник РС”, број 42/77) су закони који се примењују и на интерно расељена лица, као на држављане Републике Србије и уређују поступак издавања личних докумената избеглица.

Закон о раду („Службени гласник РС”, бр. 24/05, 61/05 и 54/09) који се примењује на све држављане (укључујући и интерно расељена лица) и на запослене стране држављане и лица без држављанства (укључујући и избеглице) која раде код послодавца на територији Републике Србије и **Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености** („Службени гласник РС”, број 36/09) који је увео Национални акциони план запошљавања као основни инструмент планирања активне политике запошљавања на годишњем нивоу и у коме је запошљавање теже запошљивих категорија становништва, међу којима и избеглица и интерно расељених лица, један од приоритета, оквир су за равноправно укључивање избеглица и интерно расељених лица на тржиште рада.

Закон о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, број 72/09), **Закон о основној школи** („Службени гласник РС”, бр. 50/92 и 22/02), **Закон о средњој школи** („Службени гласник РС”, бр. 50/92, 24/96, 23/02 и

25/02) и **Закон о високом образовању** („Службени гласник РС”, бр. 76/05, 97/08 и 44/10) уређују питања од значаја за образовање држављана Републике Србије и страних држављана и лица без држављанства у Републици Србији.

Закон о ученичком и студентском стандарду („Службени гласник РС”, број 18/10) који уређује остваривање права у области ученичког и студентског стандарда, и то ученика и студената држављана Републике Србије (посебно ученика и студената из осетљивих друштвених група), као и страних држављана и држављана држава у региону, као подршку у стицању образовања.

Закон о здравственој заштити („Службени гласник РС”, број 107/05) и **Закон о здравственом осигурању** („Службени гласник РС”, бр. 107/05 и 109/05) уређују питања остваривања права на здравствену заштиту избеглица и интерно расељених лица.

Законом о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана („Службени гласник РС”, бр. 36/91, 33/93, 67/93, 46/94, 52/96, 29/01, 84/04 и 115/05) утврђује се социјална сигурност која се обезбеђује грађанима који су неспособни за рад, а немају средства за издржавање, као и грађанима и породици који својим радом и по основу рада, путем сродничке обавезе издржавања, по основу имовине и имовинских права или на други начин не могу да обезбеде довољно средстава за задовољавање основних животних потреба. Избегла лица немају право на материјално обезбеђење, али имају право на смештај у установе социјалне заштите у складу са овим законом. Закон се примењује у потпуности на интерно расељена лица.

Закон о социјалном становању („Службени гласник РС”, број 72/09) као приоритетне угрожене групе, у смислу задовољења њихових стамбених потреба, наводи избегла и интерно расељена лица, уважавајући њихову специфичну ситуацију.

Питања која се односе на приступ правима избеглих и интерно расељених лица уређена су и другим законима Републике Србије, као што је **Закон о финансијској подршци породици са децом** („Службени гласник РС”, бр. 16/02, 115/05 и 107/09), **Породични закон** („Службени гласник РС”, број 18/05), **Закон о јавном здрављу** („Службени гласник РС”, број 72/209), **Закон о удружењима** („Службени гласник РС”, број 51/09) и **Закон о заштитнику грађана** („Службени гласник РС”, бр. 79/05 и 54/07).

2. Институционални оквир

Институционални оквир дефинисан је у складу са надлежностима које органи државне управе имају у односу на избеглице и интерно расељена лица.

Комесаријат за избеглице, као посебна организација основана Законом о избеглицама, надлежан је за утврђивање статуса избеглице и вођење евиденције избеглих и интерно расељених лица, збрињавање избеглица и интерно расељених лица, усклађивање пружања помоћи од стране других органа и организација у земљи и иностранству, обезбеђивање помоћи избеглицама у процесу повратка и реинтеграције, покретање иницијатива за тражење међународне помоћи од стране УН и других међународних организација, збрињавање и заштиту права интерно расељених лица. Комесар за избеглице председава Комисијом за координацију процеса трајне интеграције избеглица.

Одређен број министарстава обавља послове државне управе који непосредно утичу на остваривање појединих права значајних за избеглице и интерно расељена лица, и то:

Министарство унутрашњих послова обавља послове државне управе који се односе на: држављанство, пребивалиште и боравиште грађана, личне карте, путне исправе, међународну помоћ и друге облике међународне сарадње у области унутрашњих послова, управно решавање у другостепеном поступку по основу прописа о избеглицама.

Министарство рада и социјалне политике обавља послове државне управе који се односе на: закључивање међународних уговора о социјалном осигурању, популациону политику, антидискриминациону политику, систем социјалне заштите, остваривање права и интеграцију избеглих и расељених лица.

Министарство за Косово и Метохију обавља послове државне управе који се односе на: сарадњу са Комесаријатом за избеглице у делу који се односи на интерно расељена лица са Косова и Метохије и одржавање сталних међународних контаката са учесницима у међународном преговарачком процесу о одређивању будућег статуса Косова и Метохије.

Министарство здравља обавља послове државне управе који се односе на: систем здравствене заштите, систем обавезног здравственог осигурања, других облика здравственог осигурања и доприноса за здравствено осигурање, ближе уређивање права из здравственог осигурања, учествовање у припреми и спровођењу међународних споразума о обавезном социјалном осигурању.

Министарство просвете обавља послове државне управе који се односе на: истраживање, планирање и развој предшколског, основног, средњег, вишег и високог образовања и ученичког и студентског стандарда, нострификацију и еквиваленцију јавних исправа стечених у иностранству, унапређење друштвене бриге о обдареним ученицима и студентима.

Поједини послови државне управе који су у вези са остваривањем права избеглих и интерно расељених лица у делокругу су:

Министарства економије и регионалног развоја – обавља послове државне управе који се односе на: праћење стања и кретања на тржишту рада у земљи, евиденције у области запошљавања, унапређење и подстицање запошљавања; стратегију, програм и мере активне и пасивне политике запошљавања.

Министарства за људска и мањинска права – обавља послове државне управе који се односе на: заштиту и унапређење људских и мањинских права, праћење усаглашености домаћих прописа са међународним уговорима и другим међународноправним актима о људским и мањинским правима, антидискриминациону политику, усклађивање рада органа државне управе у области заштите људских права.

Министарства спољних послова – обавља послове државне управе који се односе на: заштиту права и интереса Републике Србије њених држављана и правних лица у иностранству.

Министарства за државну управу и локалну самоуправу – обавља послове државне управе који се односе на матичне књиге.

Министарства животне средине и просторног планирања – обавља послове државне управе који се односе на: просторно планирање и урбанизам, утврђивање услова за изградњу објеката, утврђивање стамбених односа и стамбеног пословања, грађевинарство, грађевинско земљиште, комуналну инфраструктуру и комуналне делатности, послове инжењерске геодезије, инспекцијски надзор у области урбанизма, грађевине и комуналне инфраструктуре.

III. ВИЗИЈА СТРАТЕГИЈЕ

Република Србија је у сарадњи са различитим субјектима на међународном и националном нивоу, обезбедила избеглицама трајна, одржива и примерена решења кроз приступ свим правима, услугама и ресурсима на једнаким основама као и држављанима Републике Србије, а интерно расељеним лицима ефективно побољшање услова живота у току расељења и потпуну социјалну укљученост.

Мисија и вредности

Република Србија активно ствара услове за квалитетан, достојанствен и сигуран живот избеглица и интерно расељених лица у Републици Србији и активно помаже повратак у место порекла. Република Србија је посвећена проналажењу трајних решења за избеглице и интерно расељена лица, уз поштовање права сваког појединца на избор.

Решавање питања избеглица и интерно расељених лица засновано је на следећим принципима:

- поштовању људских права;
- уважавању људског достојанства сваког појединца;
- информисаности и добровољности одлука;
- партнерству свих релевантних актера;
- доступности права и услуга на једнаким основама за све;
- добробити избеглица и интерно расељених лица;
- активном учешћу избеглица и интерно расељених лица у проналажењу најбољих решења.

IV. ЦИЉЕВИ СТРАТЕГИЈЕ

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1:

Унапредити неопходне услове за сигуран и достојанствен повратак избеглица у Републику Хрватску и Босну и Херцеговину и институционалне механизме за пуно и ажурно остваривање стечених права у земљама порекла

Опис стања: Несметан приступ стеченим индивидуалним правима у земљи порекла, а нарочито остваривање имовинских права услов је за одрживи повратак. Такође, остваривање ових права или правична решења за одузета имовинска права утичу и на социјално-економски положај избеглица у Републици Србији и доприносе њиховој интеграцији кроз коришћење индивидуалних ресурса.

Процес повратка избеглица у земље порекла, Републику Хрватску и Босну и Херцеговину, одвијао се са различитим успехом. Према подацима Комесаријата за избеглице, 31% избеглица се вратило у Босну и Херцеговину, а 18% у Републику Хрватску. Крајем 2008. године, према резултатима поменутог анализе стања и потреба, свега 5% лица у избегличком статусу изразило је намеру да се врати у земљу порекла.

Број избеглица из Босне и Херцеговине у укупној избегличкој популацији у Републици Србији смањено се са 43,3% (1996. година) на 26,4% (2005. година), док је учешће избеглица из Републике Хрватске порасло са 54,0% (1996. година) на 73,4% (2005. година). Ови подаци указују на то, да се повратак избеглица из

Републике Србије у Босну и Херцеговину одвијао и даље се одвија са знатно мање препрека и тешкоћа него повратак у Републику Хрватску.

1. Повратак у Републику Хрватску

Од укупног броја свих повратника у Републику Хрватску, према подацима канцеларије УНХЦР-а у Хрватској, Српског демократског Форума и Филозофског факултета у Загребу из 2006. године: једна трећина старија је од 65 година; 8% је запослено; 11% потпуно зависи од помоћи коју добија; 11% је преминуло; 43% остаје у Републици Хрватској.

1.1. Враћање станарских права

Резолуцијом број 1120 СБ УН из 1997. године и Сарајевском декларацијом потврђено је право свих избеглица да се врате у домове у којима су живели пре ратних сукоба. Процењује се да је у Републици Хрватској одузето више од 30 000 станарских права лицима који су због сукоба избегла са територије Републике Хрватске. Овим избеглицама није омогућен повратак у своје предратне домове, коришћење стана и откуп под повољним условима као и осталим хрватским грађанима. Влада Републике Хрватске је 2003. године уместо враћања станарских права понудила, као једино решење, програм стамбеног збрињавања кроз који повратници могу да захтевају доделу стамбених јединица уколико желе да се врате у Републику Хрватску. Програм стамбеног збрињавања различито је уређен на различитим подручјима Републике Хрватске што за последицу има и различите обиме права које корисници ових програма остварују.

1.2. Конвалидација радног стажа

Иако је Република Хрватска у 2008. години укинула рокове за подношење захтева за конвалидацију радног стажа, још увек постоје административне препреке и компликоване процедуре за остваривање права на признавање радног стажа лицима која су била запослена на подручјима која нису била под контролом хрватске владе у периоду од августа 1991. године до августа 1995. године.

1.3. Неисплаћене пензије

Током деведесетих година, велики број корисника пензија (процењује се 40.000), који су остали да живе на територијама под управом УН, или су избегли, остали су без пензија, јер им је исплата обустављена једностраним актом пензионог фонда Републике Хрватске. Проблем неисплаћених, а доспелих пензија (за период 1991-1998), настао је као резултат тога што се у Републици Хрватској примењује одредба Закона о мировинском осигурању, којом је предвиђено да је корисник примања изазвао околности због којих је дошло до обуставе исплате, иако је исплата заиста обустављена 1. августа 1991. године због прекида платног промета између Републике Хрватске и подручја под заштитом Уједињених Нација, која у том тренутку нису била под њеним суверенитетом.

1.4. Обнова имовине

Комесаријат за избеглице је у Републици Србији, закључно са септембром 2004. године, прикупио 17.500 захтева за обнову ратом оштећене имовине у Републици Хрватској, који су преко УНХЦР-а прослеђени хрватским властима за преко 57.000 лица. У Републици Хрватској још увек има око 7.000 нерешених захтева по жалбама у другом степену, а обнову кућа не прати одговарајуће улагање у развој подручја повратка, отварање нових радних места и изградња инфраструктуре, што додатно отежава одрживи повратак.

1.5. Учешће у процесу приватизације

Избеглице из Републике Хрватске, за разлику од осталих хрватских грађана, у потпуности су искључене из учешћа у приватизацији друштвених, државних и јавних предузећа, у чијем су развоју једнако учествовали.

1.6. Статус боравка и држављанства за повратнике

Значајан број повратника који немају хрватско држављанство, приликом повратка у Републику Хрватску третирају се као страни држављани који подлежу компликованој и скупој процедури признавања статуса странца са привременим или сталним боравком у Републици Хрватској. Проблем представљају прописи Републике Хрватске приликом чијег доношења није уважена чињеница да се ради о грађанима који су пре распада Социјалистичке Федеративне Републике Југославије живели у Републици Хрватској.

1.7. Безбедносна ситуација

На процес повратка у Републику Хрватску утиче и безбедносна ситуација повратника. Путем сарадње надлежних органа Републике Србије и Републике Хрватске размењени су подаци о лицима против којих је покренута истрага, или се води кривични поступак, или су осуђени за ратне злочине и доступни су у Министарству правде Републике Србије као и у конзуларно-дипломатским представништвима Републике Хрватске у Републици Србији.

2. Повратак у Босну и Херцеговину

У Босни и Херцеговини омогућен је приступ свим стеченим правима што је директно утицало на успешност процеса повратка, као и на обим трајних решавања проблема избеглица из Босне и Херцеговине. Успешно су спроведени програми реституције одузете приватне имовине и станарских права.

Међународна заједница је преко Високог представника у Босни и Херцеговини ставила ван снаге законе донете за време ратних сукоба, којима су одузети станови избеглим носиоцима станарског права и огласила ништавним све управне, судске и друге акте којима је носиоцу станарског права престало станарско право и омогућила да предратни носиоци станарског права уђу у посед тих станова и да их откупе под повољним условима. Заједничким напорима међународне заједнице и локалних власти створени су повољни услови за повратак избеглица и за обнову уништене имовине.

Иако је видљив напредак у погледу остваривања права, нарочито у реституцији имовинских права, још увек није успостављен механизам за накнаду

штете за уништenu имовину, у смислу одредаба Анекса 7 Дејтонског мировног споразума.

Након завршетка ратних сукоба на простору Босне и Херцеговине, једном броју избеглица и ратом погођених лица, корисника станова из стамбеног фонда бивше Југословенске народне армије ускраћено је право на поврат у посед тих станова што је отежало повратак у Босну и Херцеговину.

Повратници се суочавају са проблемима који су у вези са економским приликама, могућностима запошљавања, обновом уништене имовине и уништене инфраструктуре.

Осигураници који као избеглице живе у Републици Србији, а који су стаж осигурања остварили у Босни и Херцеговини, још увек се, при остваривању права из пензијског и инвалидског осигурања, суочавају са бројним проблемима и препрекама (сарадња органа није увек на задовољавајућем нивоу да би омогућила ефикасно спровођење Споразума између Савезне Републике Југославије и Босне и Херцеговине о социјалном осигурању; већина осигураника има проблем прибављања свих потребних докумената за подношење захтева за остваривање права на пензију; прекогранични поступак решавања о захтеву за остваривање права из пензијског и инвалидског осигурања је дуготрајан).

Мере:

- јачање државне подршке остваривању права избеглица у земљама порекла ради стварања повољних услова за одржив повратак и реинтеграцију избеглица праћењем примене свих релевантних међудржавних споразума и појачаном државном активношћу на међународном и међудржавном плану;
- јачање дипломатске активности усмерене према међународним организацијама ради добијања подршке за проналажење и примену механизма у заштити и остваривању припадајућих права, у складу са принципима заштите људских права;
- јачање државних програма материјалне подршке повратницима и повратничким заједницама у Републици Хрватској и Босни и Херцеговини.

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2:

Створити потребне услове за избеглице, посебно за најугроженије категорије избеглица — појединаца и породица који су одлучили да живе у Републици Србији, да равноправно са свим другим грађанима решавају своје основне животне проблеме и интегришу се у локалну заједницу

Опис стања: У Републици Србији, 18 година након избијања првих ратних сукоба у бившој СФРЈ, још увек борави око 86.000 лица са статусом избеглице. Од овог броја 75% чине избеглице из Републике Хрватске. Највећи број избеглица борави у АП Војводини (48,37%). Више од четвртине укупног броја избеглица борави у Београду (28,67%), а у централној Србији борави 22,70%.

Према подацима Комесаријата за избеглице из септембра 2010. године, у колективним центрима је боравило 967 избеглица.

Иако је велики број избеглих, прогнаних и ратом угрожених лица натурализован, овим лицима је и даље потребна помоћ у решавању питања запошљавања, становања и помоћ у остваривању права у земљи порекла, чиме би се многим знатно олакшао економски аспект процеса интеграције у локалним заједницама у Републици Србији.

Према Закону о избеглицама, избеглицама је обезбеђен прихват, привремени смештај и помоћ у исхрани за најугроженија лица која не могу самостално да обезбеде средства за живот. Обезбеђен је приступ одговарајућој здравственој заштити, одређеним правима из области социјалне заштите – као што су право на смештај у установе социјалне заштите и правима из области заштите деце и породице. Такође, загарантовано им је право на школовање и запошљавање, створени су предуслови за решавање стамбених потреба у процесу интеграције и предвиђена је подршка повратницима.

Од 1995. године највећу подршку избеглицама у Републици Србији дао је УНХЦР, а последњих година и Европска унија.

Уважавајући све напоре Републике Србије и међународних донатора, избеглице су, улажући своја средства и ресурсе, саме највише допринеле успеху своје интеграције.

Интеграција избеглица је комплексан процес који захтева подршку избеглицама у области решавања статусних питања, решавања стамбених потреба, запошљавања, остављања права из пензијског, здравственог, социјалног осигурања, и др.

Средства за стамбене пројекте обезбеђена су делом из средстава републичког буџета, а делом из буџета општина и градова на чијем подручју су програми трајне интеграције избеглица реализовани.

Имајући у виду да је процес интеграције битно олакшан, данас главну препреку интеграцији представљају недостатак средстава за решавање стамбених потреба избеглица и тешкоће у вези са запошљавањем.

У оквиру овог стратешког циља, као приоритет у деловању, издвојени су:

- 1) држављанство и статусна питања;
- 2) запошљавање и право на рад;
- 3) образовање;
- 4) здравствена заштита;
- 5) социјална заштита;
- 6) решавање стамбених питања.

1) Држављанство и статусна питања

Приступ многим правима у земљи порекла, као и приступ правима и регулисање статуса у земљи избеглиштва, зависи од могућности прибављања докумената.

На основу спроведене „Анализе стања и потреба избегличке популације” утврђено је да проценат испитаника којима недостаје неки од личних докумената износи 44%, од којих се 36% изјаснило да им недостаје неки од личних докумената из земље порекла, док се 8% изјаснило да им недостаје неки од личних докумената из Републике Србије.

Процењује се да је више од 250.000 избеглица стекло држављанство Републике Србије и тиме испунило први формални услов у процесу интеграције.

Законом о држављанству Републике Србије олакшана је и убрзана процедура стицања држављанства, а избегла лица у односу на друге подносиоце захтева, плаћају умањену таксу, па су и трошкови поступка смањени.

Законом о матичним књигама утврђује се упис чињенице рођења, закључења брака и смрти настале на територији бивших република Социјалистичке Федеративне Републике Југославије у матичне књиге које се воде у Републици Србији, за сва лица која су стекла држављанство Републике Србије, а

на основу извода из матичне књиге иностраног органа. Поред тога, овим законом уређује се и упис наведених чињеница у матичне књиге у случају када се не може прибавити извод из матичне књиге иностраног органа, тако што се упис врши на основу одлуке надлежног суда.

Потешкоће у прибављању докумената, поред материјалних немогућности или непоседовања пасоша или путног листа, ствара и чињеница да прибављање докумената у земљи порекла, путем пуномоћника, није увек дозвољено, али и чињеница недовољне информисаности избеглица.

У пракси се, по правилу, не примењује механизам прибављања докумената путем међународноправне помоћи иако је још 1997. године Савезна Република Југославија потписала са Републиком Хрватском Споразум о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима, а Србија и Црна Гора је 2005. године исти споразум потписала са Босном и Херцеговином. Подршка у прибављавању докумената обезбеђује се, углавном, путем пројеката правне помоћи финансираних из средстава међународних донација и инструмената предриступне помоћи.

Избеглицама које су добиле решења о пријему у држављанство Републике Србије и које су покренуле поступак за пријаву пребивалишта и прибављање личне карте, престаје статус избеглице.

При остваривању статусних права избеглица и у вези са приступом другим правима, значајне проблеме стварају различита правна решења и пракса у Републици Србији и у земљама порекла избеглица. У случају да избеглица из Републике Хрватске одјави пребивалиште у Републици Хрватској то може довести до отежаног приступа програмима обнове уништене имовине или програмима стамбеног збрињавања.

Један од проблема су различита решења у вези са уписом јединственог матичног броја грађана (ЈМБГ) у лична документа грађана. Полицијске управе у Републици Србији, по правилу, инсистирају на податку о ЈМБГ из земље порекла или на уверењу да ЈМБГ није утврђен. Ипак, уколико ова информација није доступна, на захтев странке, полицијске управе бившем избеглици утврђују нови ЈМБГ.

Један број избеглица не располаже документацијом о свом образовању и стеченој стручној спреми, што утиче на њихово запошљавање у Републици Србији у складу са образовањем и стеченим квалификацијама у струци. Део избеглица не располаже документацијом о радном стажу из организација и институција у којима су били запослени јер су током ратних сукоба уништене или нестале.

У Републици Србији, лице које је засновало радни однос у месту боравишта, а које нема радну књижицу, може да се обрати надлежном општинском органу према месту запослења са захтевом за издавање радне књижице. Међутим, у погледу издавања радне књижице незапосленим избеглицама, коју је потребно приложити приликом пријаве на евиденцију незапослених лица у Националној служби за запошљавање постоји различита пракса у јединицама локалне самоуправе у смислу примене Закона о избеглицама. Наиме, на основу Правилника о радној књижици („Службени гласник РС”, број 17/97), захтев за издавање радне књижице незапослено лице подноси надлежном органу општинске управе према месту свог пребивалишта, а избеглице у Републици Србији, у складу са Законом о избеглицама право на запошљавање, као и друга права утврђена овим законом, остварују према свом боравишту у Републици Србији.

2) Запошљавање и право на рад

Избеглице у Републици Србији су у погледу права на рад у великој мери изједначене са грађанима у Републици Србији. Оне радну књижицу могу отворити на основу избегличке легитимације, пријавити се као незапослено лице у Националној служби за запошљавање, приступити свим програмима активне политике запошљавања, и конкурисати за слободна радна места, осим када је држављанство неопходан услов учешћа на конкурс. Таква ситуација је створена применом одредаба Закона о избеглицама.

Према „Анализи стања и потреба избегличке популације”, стопа незапослености међу избеглицама износи 33%, што је знатно више него у домаћој популацији

Национална стратегија запошљавања за период од 2005. године до 2010. године, препознаје неповољан положај избеглица на тржишту рада, а Акциони план за запошљавање (2010. година) предвиђа мере подстицања запошљавања избеглица, укључујући унапређење евиденција, субвенционисање послодаваца за отварање нових радних места и запошљавање избеглица, као и њихово укључивање у јавне радове.

Због немогућности испуњавања кредитних услова (у погледу гаранција жираната и хипотекарног обезбеђења) избеглице не могу учествовати у неким државним програмима подршке samozapošljavanju. Спровођење донаторских програма усмерених на помоћ при запошљавању и на подстицање самосталне економске активности отежавају проблеми који произлазе из сложених законских регулатива.

За побољшање положаја избеглица на тржишту рада и за напуштање пасивног положаја ослањања на различите облике помоћи значајне су и све мере афирмативне акције усмерене на доквалификацију и преквалификацију незапослених сиромашних избеглица у складу са потребама тржишта рада. Међутим, избеглице су знатно слабије информисане и у реализацију ових мера укључене у значајно мањој мери него незапослена лица. Такође, структура незапослених је изразито неповољна јер велики број избеглица спада у категорију лица која тешко налазе запослење, као што су жене, лица старија од 40 година и лица са ниским образовањем.

3) Образовање

Избеглице имају једнако право на образовање као и држављани Републике Србије – основно образовање је обавезно и бесплатно, а средње и високошколско образовање, зависно од успеха кандидата, финансира се из буџета Републике Србије или кроз самофинансирање.

Према „Анализи стања и потреба избегличке популације”, више од половине анкетираних лица има завршену средњу школу, више од 13% лица нема завршену основну школу, а скоро 9% има завршену вишу или високу школу. Без образовања и само са основном школом има много више жена. Просечна старост лица са високим образовањем износи 39,6 година, што је мање у односу на регистрацију 2004/2005 године.

Проблем у доступности образовању представља тежак материјални положај великог броја избегличких породица, тешкоће у финансирању школовања деце у средњим школама и на факултетима изван места њиховог

боравишта, као и недовољна информисаност о могућностима остваривања подршке у решавању овог проблема.

Закон о ученичком и студентском стандарду предвиђа да ученици и студенти из осетљивих друштвених група у које се убрајају и избеглице, остварују права у области ученичког и студентског стандарда применом блажих критеријума које прописује министар просвете. Такође, Министарство просвете сваке школске године, у оквиру редовног конкурса, под повољнијим условима обезбеђује смештај и исхрану, као и доделу кредита и стипендија ученицима, односно студентима из осетљивих друштвених група.

4) Здравствено осигурање

Избеглице су здравствено осигуране и имају право на здравствену заштиту у истом обиму, садржају и под истим условима као и друга осигурана лица.

Избеглице из бивших република Социјалистиче Федеративне Републике Југославије могу да се укључе у обавезно здравствено осигурање уколико нису обезбедиле неки од основа за обавезно здравствено осигурање, у складу са Законом о здравственом осигурању, тако да сами плаћају допринос за обавезно здравствено осигурање. Бивше избеглице које си стекле држављанство и пребивалиште у Републици Србији права из здравственог осигурања остварују као осигураници земаља са којима је закључен међународни уговор о социјалном осигурању. Избеглице које су стекле држављанство Републике Србије, а не желе да одјаве пребивалиште из Републике Хрватске (хрватски пензионери одјавом пребивалишта из Хрватске губе најнижу пензију и добијају само основну, губе и давања по основу преостале радне способности и заштитног додатка, пребивалиште у Републици Хрватској је услов за остваривање права на обнову имовине и сл.), права из здравственог осигурања у Републици Србији могу да остваре као држављани Републике Србије који примају пензију или инвалиднину искључиво од иностраног носиоца осигурања док бораве или имају пребивалиште на територији Републике Србије.

Један од општих циљева Стратегије јавног здравља Републике Србије за период од 2009. године до 2013. године, усмерен је ка унапређењу здравственог стања друштвено рањивих група становништва.

5) Социјална заштита

Избеглицама припада део права из области социјалне заштите, као што су смештај у установе социјалне заштите и хранитељске породице, услуге стручног социјалног рада, једнократна материјална помоћ и право на смештај у објекте за социјално становање у заштићеним условима, у складу са одлукама јединица локалне самоуправе о проширеним правима.

Један број избеглих лица који су стекли држављанство Републике Србије и даље живи у неповољном социо-економском статусу, иако као држављани Републике Србије имају право на минимум социјалне сигурности породице. По члану домаћинства 29% избеглица има месечне приходе мање од 48 евра (ниво за остваривање права из области социјалне заштите). Међутим, многи од њих нису довољно информисани о својим могућностима и правима.

У складу са Стратегијом развоја социјалне заштите (2005), социјална заштита у Републици Србији се значајно реформише. Јединице локалне самоуправе, у складу са потребама грађана и према својим могућностима, развиле

су велики број различитих услуга социјалне заштите у заједници, од којих избеглице могу да користе услуге за децу и младе и за особе са инвалидитетом (дневни боравак и дневни центар, отворени клуб, помоћ у кући, за старе и за жртве насиља у породици).

Избеглице су, такође, и корисници социјалног становања у заштићеним условима, које је развијено у знатном броју јединица локалне самоуправе у Републици Србији. Програм је Комесаријат за избеглице, у сарадњи са Министарством рада и социјалне политике, Српским демократским центром, УНХЦР-ом и одређеним јединицама локалне самоуправе, почео да развија 2002. године. Овај вид социјалног становања развијен је у складу са концептом отворених облика социјалне заштите. Пројекти су намењени за смештај породица са болесним чланом, самохраних родитеља и старијих лица и особа са инвалидитетом способних за самосталан живот. Модел је касније развијан и уз подршку других донатора, па је тако у другој половини 2009. године, из донаторских фондова Европске уније (ИПА 2007), започета реализација пројеката подршке избеглим и интерно расељеним лицима у Републици Србији, у оквиру којих ће бити изграђено још објеката за социјално становање у заштићеним условима. Такође, у оквиру буџетских средстава су за реализацију Националног инвестиционог плана у 2009. години одобрена средства за изградњу једног објекта за социјално становање у заштићеним условима.

б) Решавање стамбених питања

И поред уложених напора и значајних средстава за решавање стамбених потреба избеглица, највећи број избеглица још увек нема трајно решење свог стамбеног питања.

Према анализи података из пројекта „Стање и потреба избегличке популације у Републици Србији” (2008. године), 61% избеглица станује као подстанар или код рођака и пријатеља; мање од трећине лица у избегличком статусу (29,50%) обезбедило је власништво над стамбеним објектом у којем живе, али од тог броја чак 73% потражује грађевински материјал за довршетак градње или адаптацију стамбеног објекта. У простору који није намењен за становање живи 7% од укупног броја домаћинстава. Такође, из прикупљених података може се закључити да око 15.000 избегличких домаћинстава жели да своје стамбено питање реши путем кредита.

Поред становања у социјално заштићеним условима, као обликом социјалне заштите, више од половине лица смештених у колективним центрима определило се и за социјално становање са могућношћу куповине стана. При том, важно је узети у обзир да више од половине домаћинстава у колективним центрима чине самачка домаћинства, а најмањи број програма био је намењен првенствено самцима.

Највећа препрека у обезбеђивању већег броја стамбених јединица за стамбено збрињавање избеглица су недовољна финансијска средства у односу на број домаћинстава и њихове потребе.

Највећи део досада реализованих пројеката изградње стамбених јединица био је намењен решавању стамбеног питања лица из колективних центара и у функцији њиховог затварања. На подручју Републике Србије у овом тренутку постоји 58 колективних центара у којима живи 967 избеглих лица и још 3617 интерно расељених лица.

Избеглице које живе у лошим условима у приватном смештају и у тзв.

незваничним колективним центрима, због ограничених средства, биле су у мањој мери обухваћене програмима подршке за решавање стамбених питања, и то углавном путем програма доделе грађевинског материјала и куповине сеоских домаћинстава са окућницом.

Од 1992. године па до краја 2010. године, Република Србија је уз велику подршку међународне заједнице обезбедила 7.844 различита стамбена решења путем којих је збринато око 30.400 лица. Пројекти решавања стамбених потреба избеглица укључивали су изградњу стамбених јединица (по моделу самоградње, готове и полуготове градње), куповину сеоских домаћинстава, доделу пакета грађевинског материјала и монтажне куће.

Локална самоуправа је важан ослонац и активан учесник у процесима локалне интеграције избеглица. Јединице локалне самоуправе које су биле укључене у пројекте стамбене изградње учествовале су доделом грађевинског земљишта без накнаде, обезбеђивањем примарне комуналне инфраструктуре и одустајањем од наплате различитих локалних такси и доприноса. Велики број јединица локалне самоуправе и даље показује мотивисаност за учешће у пројектима локалне интеграције избеглица. Више од сто градских и општинских скупштина до краја 2010. године, усвојило је локалне акционе планове за унапређење положаја избеглих и интерно расељених лица и добило финансијску подршку Комесаријата за избеглице за реализацију активности предвиђених циљевима у наведеним плановима.

Специфични циљ 2.1:

Унапредити механизме за решавање свих статусних питања избеглица

Мере:

- обезбедити одговарајуће програме бесплатне правне помоћи избеглицима у погледу остваривања права и прибављања неопходних докумената;
- појачати дипломатске активности усмерене ка томе да интеграција избеглица у Републици Србији не отежа приступ правима у земљи порекла;
- активирати механизме који су предвиђени важећим споразумима закљученим између земаља порекла избеглица и Републике Србије ради олакшаног прибављања различитих врста докумената.

Специфични циљ 2.2:

Повећати запосленост избеглица у Републици Србији, водећи рачуна посебно о родној равноправности и потребама особа са инвалидитетом

Мере:

- интензивније укључивање избеглица у мере активне политике запошљавања кроз програме подстицања социјалног предузетништва, самозапошљавања и укључивањем локалне самоуправе у спровођење јавних радова;
- побољшање континуираног информисања избеглица на националном и локалном нивоу о конкретним програмима и могућностима запошљавања преко Националне службе за запошљавање, уз укључивање локалне самоуправе;
- повећање конкурентности незапослених избеглица, посебно младих, кроз програме доквалификације и преквалификације, у складу са измењеним потребама тржишта рада;
- олакшавање приступа тржишту рада променом праксе Националне службе за запошљавање непосредном применом Закона о избеглицима;
- олакшавање приступа кредитима у циљу подстицања развоја малих и средњих предузећа и самозапошљавања избеглица;
- обезбедити активно укључивање жена у реализацију свих планираних мера ради смањења постојећих изразитих родних неједнакости у избегличкој популацији;
- подржати израду прописа којим би се унапредио развој социјалног предузетништва у Републици Србији.

Специфични циљ 2.3:

Укључити најосетљивије категорије избеглица у све нивое образовања као и локално становништво

Мере:

- праћење укључености избегличке популације, посебно најосетљивијих категорија (кориснике смештаја у колективним центрима, жене), у образовни систем;

- подршка избегличким породицама за унапређење образовања деце и младих путем информисања ученика и студената из избегличке популације о програмима стипендирања за средњошколско и универзитетско образовање и развијања додатних програма стипендирања за све нивое образовања за децу из материјално угрожених избегличких породица.

Специфични циљ 2.4:

Подржати и афирмисати мере здравствене заштите према најугроженијим категоријама избеглица у Републици Србији ради повећаног обухвата тих група услугама здравствене заштите у Републици Србији

Мере:

- праћење проблема са којима се суочавају избеглице у остваривању здравствене заштите и у складу са резултатима предлагање активности за њихово решавање;
- укључивање најугроженијих категорија избеглица у реализацију Акционог плана јавног здравља Републике Србије од 2009. године до 2013. године

Специфични циљ 2.5:

Омогућити избеглицама које су у стању социјалне потребе остваривање права и услуга социјалне заштите у пуном обиму

Мере:

- праћење остваривања права и услуга социјалне заштите избеглица, посебно најугроженијих категорија, у сарадњи са центрима за социјални рад (деца и млади без породичног старања, жртве насиља у породици, жртве трговине људима);
- активније укључивање избеглица, посебно најугроженијих категорија, у постојеће облике социјалне заштите побољшањем информисаности избеглица о правима и услугама социјалне заштите, као и о условима и поступку за остваривање права и коришћење услуга, а посебно о услугама социјалне заштите за рањиве групе у локалној заједници – за децу и младе, за особе са инвалидитетом, за старе и за жртве насиља у породици;
- ширити развој програма социјалног становања у заштићеним условима, тако што ће се промовисати нови облици проширених права у социјалној заштити и подржати јачање специфичних капацитета центара за социјални рад и развијање пратећих услуга социјалне заштите;
- даље обезбеђивање програма социјалног становања у заштићеним условима угроженим корисницима колективних центара;
- олакшати реализацију смештаја избеглица у одговарајуће установе социјалне заштите и настојати да се обезбеде адекватна решења за смештај лица са инвалидитетом, тешко хронично оболелих лица (са психијатријским обољењима) и лица са дијагностикованим менталним сметњама.

Специфични циљ 2.6:

Унапредити систем решавања стамбених питања избеглица, посебно најугроженијих категорија, заснован на јасно дефинисаним потребама, критеријумима и приоритетима и координисаној сарадњи националних,

локалних и међународних субјеката и покренути његову примену

Мере:

- даља примена и развој добрих пракси, ефикасних и ефективних модела решавања стамбених питања избеглица креирањем пројеката, у сарадњи и уз подршку локалне самоуправе;
- развој и допуњавање стамбених програма са активностима подршке економском осамостаљивању и оснаживању и другим услугама подршке;
- обезбеђивање стамбених решења за кориснике колективних центара који се затварају (помоћ у грађевинском материјалу, куповина домаћинства са окућницом, монтажне куће, социјално становање, стимулисање изградње јефтиних стамбених јединица и омогућавање куповине под повољним кредитним условима);
- подршка развоју и имплементацији локалних акционих планова за решавање питања избеглица и интерно расељених лица обезбеђивањем стручне подршке у изради локалних акционих планова и праћење реализације планираних циљева, као и обезбеђивање директне финансијске подршке са националног и међународног нивоа за реализацију локалних акционих планова;
- развој система социјалног становања стварањем нових и јачањем постојећих финансијских и институционалних механизма, а посебно јачањем непрофитних стамбених организација за изградњу непрофитних станова, фазну изградњу и реконструкцију станова, у складу са Законом о социјалном становању;
- предлагање мера којим би се олакшао процес легализације стамбених објеката које су изградиле најугроженије избегличке породице и смањити трошкове тог процеса у сарадњи са надлежним министарством;
- примена одредаба Закона о избеглицама које се односе на решавање стамбених потреба избеглица, као и Закона о социјалном становању за све избеглице-кориснике станова за социјално становање;
- иницирање стварања националног буџетског фонда за прикупљање средстава намењених новим програмима интеграције избеглица.

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3:

Побољшати животне услове најугроженијих категорија интерно расељених лица, појединаца и породица, тако да остварују приступ правима, услугама и ресурсима, у складу са законом, као и други грађани и да решавају своја основна животна питања

Опис стања: Већина интерно расељених лица је српске националности (75,14%), а око 25% чине остале етничке групе од којих је највише Рома (10,80%). Подаци УНХЦР-а показују да се само 18.000 припадника мањина вратило у своје домове, међутим према подацима Министарства за Косово и Метохију свега око 2.000 повратка је одрживо

Највећи број интерно расељених лица борави у централној и јужној Србији (65,34%), а најмање у АП Војводини (6,36%). Више од четвртине укупног броја интерно расељених лица борави у Београду (28,30%). Од свих округа у Републици Србији ван АП Косово и Метохија, највећа концентрација интерно расељених

лица је у Рашком округу. Највећи проценат интерно расељених лица је у старосној доби од 19 година до 65 година (65,09%) која обухвата и највећи број радно способних.

Свим лицима која су евидентирана као интерно расељена из АП Косово и Метохија издата је легитимација расељеног лица, која је евиденционог карактера и важи уз одговарајући лични документ. Мањем броју интерно расељених лица обезбеђен је смештај у колективним центрима који се финансирају из буџета Републике Србије, а у њима интерно расељена лица, у односу на избеглице, данас чине изразиту већину. У Републици Србији тренутно се налази 58 колективних центара са 3.617 расељених лица, а од тога у 17 колективних центара на територији АП Косово и Метохија налази се више од 550 лица. Интерно расељена лица имају приступ образовању, здравственој и социјалној заштити, а један број интерно расељених лица укључено је у програм привремене новчане накнаде.

Интерно расељена лица су корисници свих пројеката који су у овом тренутку доступни и избеглицима, а усмерени су ка побољшању животних услова.

Комесаријат за избеглице у сарадњи са јединицама локалне самоуправе, подржава и спроводи пројекте побољшања животних услова избеглица и интерно расељених лица. Ово се чини и кроз доношење локалних акционих планова, чија реализација је финансијски подржана од стране Комесаријата за избеглице и УНХЦР-а.

Интерно расељена лица која припадају заједници Рома, Ашкалија и Египћана (у даљем тексту: РАЕ популација), представљају посебно угрожену категорију и теже остварују своја загарантована права проистекла из грађанског статуса, приступ услугама здравства, образовања и васпитања, запошљавања, социјалне заштите и стамбеног збрињавања, најчешће због недостатка личних докумената, сиромаштва, традиционалног начина живота и отежаног приступа институцијама система. У бази интерно расељених лица Комесаријата за избеглице регистровано је око 22. 500 Рома интерно расељених лица, од којих је њих 1.200 смештено у колективним центрима.

Велики број припадника РАЕ популације живи у тешким условима у нехигијенским насељима и неформалним колективним центрима.

Република Србија усмерена је ка свеобухватном решавању проблема са којима се суочавају интерно расељена лица, у складу са основним стандардима људских права и принципима трајног решавања проблема принудне расељености, и то кроз повратак и побољшање њихових животних услова у расељењу.

Овом стратегијом обухваћен је као стратешки циљ унапређење животних услова интерно расељених лица у местима расељења.

У оквиру овог стратешког циља издвојени су, као приоритетни животни проблеми:

- 1) документација и статусна питања;
- 2) запошљавање и право на рад;
- 3) образовање;

- 4) здравствена заштита;
- 5) социјална заштита;
- 6) решавање стамбених питања.

1) Документација и статусна питања

Интерно расељеним лицима која су због оружаних сукоба напустила своје

домове на територији АП Косово и Метохија гарантована су сва права и слободе, као и свим грађанима Републике Србије.

У циљу олакшавања приступа интерно расељених лица свим њиховим правима, у протеклих десет година, самостално, као и уз помоћ међународних донатора, спровођене су значајне активности побољшања капацитета органа надлежних за издавање докумената. Интерно расељена лица од 2005. године имају могућност плаћања за 70% умањених републичких административних такси за прибављање извода из матичних књига, а Законом о републичким административним таксама („Службени гласник РС”, бр. 43/03, 51/03, 61/05, 5/09 и 54/09) предвиђени су услови када такса не мора да се плати.

Проблеми са којима се суочавају интерно расељена лица у прибављању докумената односе се на: прибављање докумената из измештених евиденција са територије АП Косово и Метохија који се сада налазе на територији Републике Србије ван АП Косово и Метохија; прибављање докумената из евиденција које су остале у АП Косово и Метохија и њихово важење; пријаву боравишта у расељењу; уважавање чињенице боравишта за приступ одређеним правима.

Недостатком докумената више су погођени интерно расељена лица из најугроженије РАЕ популације. Услед тежег прибављања основних докумената о идентитету, изван број интерно расељених лица из РАЕ популације нема приступ остваривању својих права.

Матичне књиге које садрже податке о рођењу, браку, смрти и држављанству у јуну месецу 1999. године са територије АП Косово и Метохија пренете су на више локација у централној и јужној Србији.

Законом о матичним књигама послови вођења матичних књига и решавања у првостепеном управном поступку за подручје АП Косово и Метохија поверени су граду Нишу (за град Приштину и општине: Подујево, Глоговац, Обилић, Липљан и Косово Поље), граду Крагујевцу (за општине: Пећ, Исток и Клина), граду Краљеву (за општине: Косовска Митровица, Србица, Зубин Поток, Вучитрн, Звечан и Лепосавић), граду Крушевцу (за општине: Призрен, Ораховац, Сува Река и Гора), граду Јагодини (за општине: Ђаковица и Дечани), граду Врању (за општине: Гњилане, Витина, Косовска Каменица и Ново Брдо) и граду Лесковцу (за општине: Урошевац, Качаник, Штимље и Штрпце). Наведене послове извршава градска управа.

Међутим, удаљеност надлежних градских управа и недостатак финансијских средстава, проблеми су који интерно расељеним лицима отежавају прибављање различитих докумената. У току је поступак успостављања Централног система за електронску обраду и складиштење података и чување другог примерка матичних књига и континуирано преузимање података који се воде за све општине и градове у Републици Србији, па и за подручје АП Косово и Метохија.

Изван број матичних књига, досијеа и других службених евиденција органа управе Републике Србије остао је у АП Косово и Метохија или је уништен, односно изгубљен, у јуну 1999. године.

Законом о матичним књигама омогућава се упис чињенице рођења и смрти и после протеча рока за пријаву, односно накнадни упис чињенице рођења и смрти у матичне књиге, као и обнова уписа чињенице рођења, закључења брака и смрти које су биле уписане у уништене или нестале матичне књиге. Лица која

подносе захтеве за обнову уписа у матичну књигу прилажу потребне јавне исправе (извод из матичне књиге рођених, извод из матичне књиге венчаних, извод из матичне књиге умрлих или друге исправе које доказују одређену чињеницу која се уписује у матичну књигу). У случају да лице које захтева обнову уписа није у могућности да приложи доказе да је било уписано у одређену матичну књигу, а орган управе не може те податке да прибави по службеној дужности према прописима који уређују област матичних књига, странка се упућује да поднесе тужбу надлежном суду ради утврђивања одговарајућих чињеница, а када добије правноснажну судску одлуку о томе, уписује се у одговарајућу матичну књигу.

Деци из популације интерно расељених лица, иако не поседују извод из матичне књиге рођених, дозвољен је упис у основне школе. Сведочанства о завршеном основном школовању у овом случају добијају се тек по подношењу документа којим се доказује идентитет детета.

Пријава боравишта у расељењу је основ за приступ многим правима која интерно расељена лица остварују у локалним заједницама у којима бораве. Пријављивање боравишта отежано је када интерно расељена лица не поседују доказе о правном основу становања на адреси на којој се пријављују (изјава власника стана да некога прима на смештај, уговори о коришћењу или закупу стана, власнички лист, решење о додели стана). Боравиште није могуће пријавити у неформалним колективним центрима и нехигијенским насељима. Овим су посебно погођена интерно расељена лица из РАЕ популације, који у великом броју живе у неформалним насељима.

Незапослена интерно расељена лица захтев за издавање радне књижице подносе органу општинске управе према месту пребивалишта, а не и према месту боравишта, што отежава регистровање у Националној служби за запошљавање и приступ програмима активне политике запошљавања.

Република Србија преузела је обавезу уплате доприноса за запослене у друштвеним предузећима којима није уплаћиван обавезни допринос у периоду од 1991. до 2003. године. Основана је и посебна служба у оквиру Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање која се бави питањима интерно расељених лица и уведен је поједностављен поступак доказивања релевантних чињеница.

Уз постојећи број лица из интерно расељене популације, Република Србија се обавезала да прими и повратнике по основу споразума о реадмисији које Република Србија закључује са другим европским земљама, међу којима је значајан број лица која су напустила АП Косово и Метохију.

2) Запошљавање и право на рад

Кроз континуирану примену низа афирмативних мера предвиђених националним стратешким документима и прописима из области рада и запошљавања, као и кроз оснивање републичког Савета за запошљавање и локалних савета за запошљавање, Република Србија улаже напоре да олакша интерно расељеним лицима равноправан приступ тржишту рада.

Према подацима „Анкете о животном стандарду интерно расељених лица” из 2007. године, стопа незапослености интерно расељених лица износила је 36%, што је знатно више у односу на домицилну популацију код које је иста стопа износила 21%.

Међу лицима која су у статусу запослених радника (раде за послодавце) 30% ради без формалног уговора о раду, док је међу samozапосленима чак 94%

лица која обављају нерегистрован посао. Неформално запослење за собом повлачи низ негативних последица у смислу стицања примања испод просека, недостатка заштите на раду, претерано дугог радног времена, немогућности остваривања социјалних права по основу рада, и сл.

У оквиру популације интерно расељених лица постоје веома изражене родне разлике, као и разлике између Рома и осталих интерно расељених лица. Стопе запослености жена из ове популације значајно су ниже. РАЕ популација међу интерно расељеним лицима имају далеко тежу пролазност ка формалном запослењу, па се код њих као најчешћи облик запослености јавља неформална samozапосленост.

Више од 90% незапослених интерно расељених лица налази се у ситуацији дугорочне незапослености (преко две године). Међу интерно расељеним лицима неромске етничке припадности у трећини домаћинстава нема ниједног запосленог члана, док је оваквих домаћинстава међу интерно расељеним лицима ромске етничке припадности чак 71%.

Република Србија, почев од од 2003. године исплаћује месечне новчане накнаде за више од 23.500 интерно расељених лица и лица настањених на територији АП Косово и Метохија која су до јуна 1999. године била у радном односу у некој од државних и друштвених организација или предузећа на подручју АП Косово и Метохија, а која нису у међувремену примала зараду, засновала нови радни однос, остварила услове за пензију, нити остварују приход по основу незапослености, рада или имовине. И поред њихове фактичке радне неангажованости ова интерно расељена лица третирају се као да су у радном односу тако да немају потпуни приступ мерама из области активне политике запошљавања како би побољшали своју конкурентност на тржишту рада, стекли реално запослење и остварили самоодрживост.

Примање новчане накнаде често демотивише интерно расељена лица да се активније оријентишу ка формалном запошљавању и samozапосљавању. Како би сачували привремену накнаду, интерно расељена лица се у значајном броју, повремено или редовно, ангажују у зони неформалне економије.

Евидентан је и недостатак адекватног законског оквира у погледу подстицања samozапосљавања, социјалног предузетништва и микрокредитирања, а ту су и релативно рестриктивни услови обезбеђења гаранција за кредите намењене развоју предузетничких активности.

3) Образовање

Деца и млади у расељењу који треба да буду обухваћени основношколским и средњошколским образовањем (од 7 до 18 година) чине 20% расељеничке популације.

Према анализи извршеној на основу „Анкете о животном стандарду интерно расељених лица”, без основне школе је 7% интерно расељених лица и 66% интерно расељених Рома; завршену само основну школу има 22% интерно расељених лица и 27% интерно расељених Рома; средњу стручну спрему има 57% интерно расељених и 7% интерно расељених Рома, док вишу и високу стручну спрему има 14% интерно расељених лица и 0,4% интерно расељених Рома.

Анализа је показала да су деца из расељеничке популације добро интегрисана у образовни систем Републике Србије, осим у високом образовању. У поређењу са општом популацијом Републике Србије, они у мањем проценту учествују у високом образовању – 45% према 61%, – што је вероватно последица

недостатка финансијских средстава.

Деца и млади из ромских расељеничких заједница мање су заступљени на свим образовним нивоима, такође, и у односу на децу из неромских расељеничких заједница. Чак и у обавезном предшколском програму проценат деце из ромских расељеничких заједница нижи је у односу на децу из неромских расељеничких заједница и децу из домицилне популације. Нарочито је забрињавајуће да у узрасту од 15 до 19 година само 16% интерно расељених Рома похађа школу, док у узрасту од 19 до 25 година међу интерно расељеним Ромима је мали број студента.

Финансијске потешкоће у остваривању образовања деце и младих из најугроженијих категорија настоје се ублажити кроз постојеће фондове – Фонд за младе таленте Републике Србије и Фонд за стипендирање сиромашних средњошколаца. Сасвим је извесно да то није довољно и да постоји потреба за оснивањем додатних фондова, на националном и на локалном нивоу.

Посебни су напори уложени у повећање доступности образовања за Роме, укључујући и интерно расељене Роме, путем мера афирмативне акције при упису у средње школе и на факултете, развојем програма ромских медијатора у настави, кроз програме и стипендије Ромског едукационог фонда (РЕФ) и Фонда за отворено друштво.

Закон о ученичком и студентском стандарду предвиђа да ученици и студенти из осетљивих друштвених група у које се убрајају и расељена лица, остварују права у области ученичког и студентског стандарда применом блажих критеријума које прописује министар просвете. Такође, Министарство просвете сваке школске године, у оквиру редовног конкурса, под повољнијим условима обезбеђује смештај и исхрану, као и доделу кредита и стипендија ученицима, односно студентима из осетљивих друштвених група.

4) Здравствено осигурање

Интерно расељена лица остварују права која проистичу из обавезног здравственог осигурања, у складу са Законом о здравственом осигурању. Сва интерно расељена лица која поседују уредну легитимацију расељеног лица добијају здравствену књижицу на основу те легитимације.

Према анализи извршеној на основу „Анкете о животном стандарду интерно расељених лица”, здравствено осигурање није имало само 1,6% лица неромског порекла, али чак 16,1% интерно расељених лица ромског порекла. Иако је већина интерно расељених лица своје здравље оценило као осредње, добро или врло добро, једна четвртина болује од хроничних болести (26% интерно расељених лица, али само 18% интерно расељених Рома. У ромским расељеничким заједницама, поред недостатка докумената и материјалних средстава, приметна је и потреба превенције болести и боља информисаност о систему здравствене заштите.

Један од општих циљева Стратегије јавног здравља Републике Србије јасно је усмерен ка унапређењу здравственог стања социјално рањивих група становништва. У складу с тим, Министарство здравља спроводи програм под називом „Унапређење здравља посебних групација становништва”.

5) Социјална заштита

Интерно расељена лица имају право на све облике социјалне заштите у

Републици Србији, у складу са законима и другим прописима.

Проблеми у остваривању овог права још увек постоје услед административних и материјалних препрека, првенствено због тога што интерно расељена лица не могу увек да прибаве све неопходне документе за добијање и периодично обнављање појединих облика заштите, али и због неинформисаности угрожених интерно расељених лица о доступним програмима заштите. Интерно расељеним Ромима потребна је помоћ у подношењу захтева ради остваривања права из социјалне заштите.

Када се ради о социјалним давањима, анализом урађеном на основу „Анкете о животном стандарду интерно расељених лица” утврђена су три главна стуба социјалне помоћи породицама интерно расељених лица, и то: дечији додатак, додатак за материјално обезбеђење породице (у даљем тексту: МОП) и додатак за помоћ и негу другог лица. Ромске породице показују већу учесталост у примању сва три додатка, нарочито када је реч о дечијем додатку (42,1%), односно МОП (18,9%). У односу на домицилну популацију, разлика је посебно уочљива код дечијег додатка где интерно расељена лица, због већег броја деце, показују већу укупну зависност од тог вида помоћи.

Према истој анкети, стопа сиромаштва међу расељенима је 14,5%. Од укупног броја интерно расељених лица, инвалидитет је потврдио надлежни орган управе код 3% лица, а међу Ромима код 1,9%. Та лица су изразито неинтегрисана: само 10% њих чланови су неке организације особа са инвалидитетом, а ниједно од ових лица није ромског порекла.

Поред права на социјална давања, расељеним лицима су, такође, доступне и све услуге социјалне заштите које користе и избеглице.

Интерно расељена лица укључена су у програме социјалног становања у заштићеним условима. У периоду од 2004. године до 2009. године Европска унија и други донатори су, уз учешће локалних самоуправа које су обезбедиле земљиште и инфраструктуру, финансирали изградњу стамбених јединица за социјално становање у заштићеним условима, социјално угрожених породица интерно расељених лица и лица и породица из локалне популације.

6) Решавање стамбених питања

Република Србија подржава пројекте за решавања стамбених потреба интерно расељених лица. Поред средства из буџета Републике Србије, буџета јединица локалне самоуправе и Фонда за пружање помоћи избеглим, прогнаним и расељеним лицима АП Војводине, средства за наведене пројекте обезбеђују се и из инструмената предприступне помоћи Европске уније и од стране донатора. Решавање стамбених потреба једно је од најзначајнијих питања за побољшање животних услова интерно расељених лица.

Пројекти за решавање стамбених потреба интерно расељених лица обухватају куповину сеоских домаћинстава, помоћ у грађевинском материјалу и донацију монтажних кућа.

У процесу постепеног затварања колективних центара интерно расељеним лицима корисницима колективних центара обезбеђују се наведена стамбена решења.

Поред предузетих мера, више од 3.600 интерно расељених лица и даље живи у званичним колективним центрима, док је приближно 2.000 лица која живе у незваничним колективним центрима и неформалним насељима. Ова лица нису у

могућности да самостално реше своје стамбено питање.

Према резултатима „Анкете о животном стандарду интерно расељених лица”, од укупног броја интерно расељених лица 53% има власничка, односно сувласничка права на стамбеном простору у коме живи (у односу на 90,4% домицилног становништва), а 21,8% изнајмљује стамбени простор (у односу на 3,3% домицилног становништва). Утврђено је да чак 10,2% интерно расељених лица живи у објектима који нису намењени за становање у односу на само 0,5% домицилног становништва. Такође, просечна величина стамбеног простора неромских домаћинстава износи 18,43 м², по члану домаћинства, а ромских 8,14 м² по члану домаћинства, тоалет у кући нема 16,4% неромских и чак 66,4% ромских расељеничких домаћинстава, а текућу воду нема 2,3% неромских и 40,2% ромских домаћинстава.

Главна препрека у решавању стамбених потреба интерно расељених лица представља недостатак средстава.

Специфични циљ 3.1:

Олакшати интерно расељеним лицима приступ документацији од значаја за њихов статус и остваривање права

Мере:

- побољшати информисаност интерно расељених лица о поступцима прибављања личних докумената и олакшати прибављање документа кроз обезбеђивање правне помоћи;
- подизати капацитете у јединицама локалне самоуправе како би могли да одговоре на потребе интерно расељених лица у погледу прибављања личних докумената;
- подићи ниво међусекторске сарадње у циљу сагледавања и решавања проблема интерно расељених лица везаних за приступ документацији од значаја за остваривање њихових права, укључујући и разматрање практичних решења за верификацију докумената издатих у месту порекла;
- олакшавање приступа формалном тржишту рада кроз промену прописа који ће омогућити издавање радне књижице незапосленим интерно расељеним лицима према месту боравишта;
- подржати спровођење Стратегије за побољшање положаја Рома у делу који садржи активности које за циљ имају олакшану пријаву боравишта.

Специфични циљ 3.2:

Повећати стопу запослености интерно расељених лица, до нивоа стопе опште запослености у Републици Србији

Мере:

- појачано укључивање интерно расељених лица у мере активне политике запошљавања и друге програме подстицања запошљавања које спроводи Национална служба за запошљавање;

- пратити положај најугроженијих категорија интерно расељених лица на тржишту рада како би се сагледали ефекти предузетих мера и планирале нове афирмативне мере усмерене на наведене категорије;
- обезбедити појачано укључивање жена у реализацију свих планираних мера ради смањења постојећих изразитих родних неједнакости у расељеничкој популацији у погледу незапослености и запослености;
- подстицати развој програма активних мера запошљавања прилагођених условима локалних заједница тако што ће се проширити програми субвенционисаног запошљавања интерно расељених лица, појачати стручну и консултативну помоћ за све кориснике финансијских подстицаја за samozapošljavanje, подстицати учествовање јединица локалне самоуправе у конкурсима за спровођење јавних радова како би се обезбедила већа запосленост социјално угрожених интерно расељених лица кроз програме јавних радова, посебно подстицати активности локалних савета за запошљавање;
- повећати конкурентност незапослених интерно расељених лица омогућавањем стручног образовања кроз програме преквалификације и доквалификације, као и информисањем и подстицањем младих за школовање за занимања за којима постоји већа потражња, посебно за дефицитарна занимања;
- подстицати развој мера за олакшавање приступа тржишту рада кроз упознавање послодаваца са могућностима да кроз социјално одговорно пословање економски оснаже интерно расељена лица и развој програма подстицања социјалног предузетништва кроз различите форме пословног удруживања незапослених лица;
- активно учествовати у реформисању система привремених новчаних накнада за интерно расељена лица с циљем увођења нових афирмативних мера које ће стимулисати активније проналажење запослења и тиме довести до смањења обима програма привремених новчаних накнада;
- подстицати увођење мера које ће олакшати приступ кредитима намењеним подстицању samozapošljavanja и предузетништва.

Специфични циљ 3.3:

Повећати укљученост у све нивое образовног система интерно расељених лица (деце и младих), посебно из РАЕ популације и најугроженијих категорија интерно расељених лица

Мере:

- пратити социјалну укључености интерно расељених лица у образовни систем путем индикатора препоручених од стране Министарства просвете и Републичког завода за статистику;
- јачати материјалне могућности расељеничких породица, нарочито оних из РАЕ популације, за унапређење образовања деце и младих, кроз настављање развоја програма кредитирања и стипендирања (на државном и локалном нивоу) школовања младих из популације интерно расељених лица, за све нивое образовања, уз уважавање принципа родне равноправности;
- спроводити пројекте о значају и позитивним ефектима школовања деце и младих из ромских расељеничких заједница.

Специфични циљ 3.4:

Побољшати остваривање права на здравствену заштиту интерно расељених лица, посебно најугроженијих категорија, кроз афирмисање мера и услуга здравствене заштите

Мере:

- побољшати кроз информисање доступност и квалитет здравствених услуга које се пружају интерно расељеним лицима;
- подржати шире укључивање ромских заједница интерно расељених лица у систем здравствене заштите;
- подржати програме едукације о неопходности превенције и адекватног лечења болести уз подршку мреже ромских здравствених медијатора.

Специфични циљ 3.5:

Омогућити интерно расељеним лицима, а нарочито најугроженијим категоријама интерно расељених лица да остварују приступ свим правима и услугама социјалне заштите

Мере:

- побољшати информисаност интерно расељених лица о правима и услугама социјалне заштите, као и о условима и поступку за остваривање права и коришћење услуга, посебно о услугама социјалне заштите за најугроженије категорије (за децу, младе, особе са инвалидитетом, старе и жртве насиља у породици);
- промовисање програма социјалног становања у заштићеним условима ради повећаног укључивања дефинисаних рањивих група из расељеничке популације.

Специфични циљ 3.6.:

Побољшати услове становања интерно расељених лица и породица кроз програме за унапређење квалитета услова живота, са приоритетом лица из колективних центара и најугроженијих категорија ове популације

Мере:

- обезбедити одговарајућа материјална средства за реализацију програма стамбеног збрињавања интерно расељених лица, посебно најугроженијих категорија, из буџета Републике Србије и међународних донација, кроз програме помоћи у грађевинском материјалу, куповину домаћинства са окућницом, монтажне куће и социјално становање;
- континуирано пратити потребе и могућности интерно расељених лица у циљу унапређења њихових животних услова, уз примену добрих искустава из стамбених програма намењених избеглицама и интерно расељеним лицима;
- створити услове за затварање преосталих колективних центара кроз решавање стамбених потреба интерно расељених лица из колективних центара;
- приоритетно развијати и спроводити програме становања који су допуњени пројектима подршке економском оснаживању и осамостаљивању;

- дефинисати мере које ће олакшати поступак легализације стамбених објеката које су самостално изградиле породице интерно расељених лица и смањити трошкове тог поступка;
- у сарадњи са јединицама локалне самоуправе реализовати пројекте комуналног уређења неформалних насеља у којима живе интерно расељена лица, у складу са законима и другим прописима;
- подстицати развој и имплементацију локалних акционих планова за решавање питања избеглих и интерно расељених лица и обезбедити финансијску и логистичку подршку активностима намењеним за решавање стамбених питања интерно расељених лица.

V. ПРИМЕНА И КООРДИНАЦИЈА

Решавање питања избеглица и интерно расељених лица је комплексан и свеобухватан посао за који је, у оквиру своје надлежности, одговорна готово свака јавна институција на националном и локалном нивоу. Органи државне управе, носиоци активности, оперативно ће спроводити поједине мере из своје надлежности и бити одговорни за њихову реализацију.

У циљу да се унапреди процес трајне интеграције избеглица, Влада је донела Одлуку о образовању Комисије за координацију процеса трајне интеграције избеглица („Службени гласник РС”, број 108/04).

Задаци Комисије за координацију процеса трајне интеграције избеглица су да: прати и координира процес трајне интеграције избеглица посебно решавање стамбених питања избеглица и чланова њихових породица, остварује сарадњу са надлежним међународним, страним и домаћим органима и организацијама, посебно финансијским организацијама на реализацији одређених пројеката везаних за трајну интеграцију избеглица, при чему приоритет има сарадња са Развојном банком Савета Европе, разматра, иницира и предлаже мере надлежним органима и организацијама у циљу остваривања и реализације процеса трајне интеграције избеглица и да остварује сарадњу са надлежним органима општина, градова и града Београда у реализацији пројеката трајне интеграције избеглица, а посебно у решавању стамбених питања избеглица и чланова њихових породица.

Мандат Комисије првенствено везан за питања трајне интеграције избеглица, па је потребна надлежност Комисије проширити и на праћење примене ове стратегије.

Комесаријат за избеглице стара се о примени ове стратегије и сарађује са Комисијом. Комесаријат припрема годишње извештаје о праћењу (мониторинг) примене ове стратегије и доставља их Комисији, а по потреби и свим заинтересованим субјектима. Сваке две године Комесаријат за избеглице организује и спроводи интерну евалуацију примене ове стратегије.

Комесаријат за избеглице, преко повереника за избеглице у локалним самоуправама прикупља податке о примени локалних акционих планова за избеглице и интерно расељена лица и на тај начин би се одвијала вертикална координација национални – локални ниво. Повереници за избеглице, према унапред договореној динамици и уз помоћ одговарајућих инструмената за праћење (мониторинг) и извештавање, достављају извештаје о реализацији локалних акционих планова. Прикупљени подаци биће допринос праћењу реализације ове стратегије, јер ће показати како се у локалним заједницама у којима избеглице и интерно расељена лица живе, кроз локалне акционе планове

спроводи ова стратегија.

VI. ПРАЋЕЊЕ И ОЦЕЊИВАЊЕ СПРОВОЂЕЊА СТРАТЕГИЈЕ

Циљ праћења и оцењивања успешности примене (мониторинга и евалуације) ове стратегије је да се систематски прикупљају подаци, прати и надгледа процес примене и процењује успех реализације ове стратегије ради предлагања евентуалних измена у предвиђеним мерама, на основу налаза и оцена.

Праћење, као систематски процес прикупљања података, спроводи се континуирано и дугорочно за период од 2011. године до 2014. године. Оцењивање успешности - евалуација (као анализа података и доношење оцене о успешности) обављаће се сваких шест месеци. На основу појединачних извештаја из свих релевантних органа државне управе који ће бити припремљени од стране одређене контакт-особе и усаглашени на нивоу Комисије, као и на основу извештаја добијених од повереника за избеглице у јединицама локалне самоуправе, Комесаријат за избеглице ће припремати заједнички извештај о праћењу примене ове стратегије и достављати га Комисији. Комесаријат ће спроводити, сваке две године, интерну евалуацију примене ове стратегије кроз сарадњу са свим наведеним субјектима. Евалуациони извештај ће, такође, подносити Комисији. Финална евалуација ће се обавити на крају 2014. године.

Предмет праћења (мониторинга) и оцењивања успешности (евалуације) су: реализовање активности, остваривање резултата и специфичних циљева, достизање стратешких циљева, остваривање одрживог утицаја на квалитет живота циљних група ове стратегије.

Кључни индикатори утицаја за праћење и оцењивање успешности примене су:

- број услуга, мера, програма и пројеката реализован за избеглице и интерно расељена лица, посебно за најугроженије категорије, од 2011. до 2014. године, на националном и локалном нивоу ;
- број избеглица и интерно расељених лица обухваћених услугама и мерама;
- број и структура корисника – избеглица и интерно расељених лица за које су обезбеђена трајна решења;
- обим финансијских средстава издвојених за услуге у оквиру појединачних пројеката намењених избеглицама и интерно расељеним лицима;
- структура финансијских средстава издвојених за услуге избеглицама и интерно расељеним лицима (национални буџет, буџети јединица локалне самоуправе, средства донатора и други извори).

Комесаријат за избеглице одговоран је за праћење и оцењивање успешности примене ове стратегије, кроз праћење примене ове стратегије, припремање заједничког извештаја о праћењу и спровођење оцењивања успешности (периодично – двогодишње и финално – на крају стратешког периода). Комесаријат ће, у сарадњи са свим субјектима, дефинисати начин организовања праћења и оцењивања успешности примене ове стратегије.

VII. СРЕДСТВА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ СТРАТЕГИЈЕ

Средства за спровођење Националне стратегије обезбеђиваће се из различитих извора, и то: из редовних буџетских средстава Комесаријата за избеглице, из буџета јединица локалне самоуправе, из средстава донатора, односно помоћу програма и пројеката који ће се донети на основу ове стратегије и

њеног акционог плана.

VIII. АКЦИОНИ ПЛАН

Акциони план за спровођење ове стратегије, Влада ће донети у року од шест месеци од дана објављивања Стратегије.

IX. ЗАВРШНА ОДРЕДБА

Ову стратегију објавити у „Службеном гласнику Републике Србије”.

05 Број: 019-1497/2011
У Београду, 3. марта 2011. године

В Л А Д А

**ПРВИ ПОТПРЕДСЕДНИК ВЛАДЕ –
ЗАМЕНИК ПРЕДСЕДНИКА ВЛАДЕ**

Ивица Дачић